

Творчасць Ларысы Геніюш

Ларыса Геніюш (дзявочае прозвішча – Міклашэвіч) нарадзілася 9 жніўня 1910 г. у фальварку Жлобаўцы Ваўкавыскага павета ў заможнай сялянскай сям’і. Цяпер такога месца на карце няма. Вялікія трагедыі XX стагоддзя сцёрлі без следу тысячы родавых гнёздаў, а птушкі з іх разляцеліся па ўсім свеце.

Яна вучылася ў Ваўкавыскай польскай гімназіі, не была далучаная да моладзевых рухаў і суполак. Левыя, што пры падтрымцы СССР набіралі папулярнасці ў міжваеннай Польшчы, падаваліся ёй нецікавымі і шаблоннымі, ды і Бога яна верыла шчыра. Сучасная беларуская паэзія таксама не захапляла: “Змест народнай паэзіі, песні, абычаяў быў шмат глыбейшы, цікавейшы, часам несказана чароўны. Як жа

вылавіць пэрлы з гэтага акіяна? Хто здолее гэта, хто зможа? Я ўбірала ў сябе ўсё гэтае багацце...”.

Выйшаўшы замуж за ўрача Янку Геніюша, яна ў 1937 г. выехала разам з ім у Прагу (Чэхаславакія), дзе актыўна ўключылася ў жыццё беларускай эміграцыі, дзейнасць урада БНР (нейкі час была яго сакратаром), займалася захаваннем і ўпарадкаваннем архіва БНР, апекавалася беларускімі эмігрантамі, палітычнымі ўцекачамі, беларускімі работнікамі і ваеннапалоннымі ў Германіі, прымала ўдзел у Другім Усебеларускім кангрэсе ў Мінску (1944). У час нямецкай акупацыі друкавалася ў газетах “Раніца”, “Беларускі работнік”, часопісе “Новы шлях”.

З 1945 г. савецкія ўлады дамагаліся экстрадыцыі Геніюшаў з Чэхаславакіі, ставячы ім у віну “антысавецкую нацыяналістычную дзейнасць” падчас вайны. А 5 сакавіка 1948 г. яны былі арыштаваныя чэшскімі спецслужбамі і перададзеныя савецкім уладам. Утрымліваліся ў савецкіх турмах Вены і Львова, з канца 1948 г. у турме ў Мінску, дзе Ларысу Геніюш дапытваў міністр Дзяржбяспекі БССР Лаўрэнцій Цанава, які беспаспяхова патрабаваў ад яе перадаць архівы БНР.

У лютым 1949 Вярхоўны суд БССР прыгаварыў паэтку да 25 год папраўча-працоўных лагераў. Пакаранне адбывала на Поўначы (Інта і Абезь Комі АССР). Знаходзячыся там, пісала вершы для газеты “Уголь стране”, якая распаўсюджвалася сярод зняволеных, патаемна перапісвалася вершамі з беларускім крязнаўцам Васілём Супруном.

У маі 1956 тэрмін пакарання Ларысы Геніюш быў зменшаны да васьмі гадоў. Выйшаўшы на волю, пераехала ў Зэльву, на радзіму мужа, дзе жыла, не прыняўшы савецкага грамадзянства, да самае смерці. Дом Геніюшаў у Зэльве стаў прыцягальным асяродкам для творчай моладзі Беларусі. Нягледзячы на нагляд КДБ, частымі гасцямі ў Зэльве бывалі паэты і пісьменнікі, мастакі, навукоўцы.

Трагічны быў лес сям’і Геніюшаў: бацька загінуў у гродзенскай турме (1939), маці памерла ад голаду ў высылцы ў Казахстане (1945), адзін з братоў (Аркадзь) загінуў у баях з фашыстамі пад Монтэ-Касіна (Італія). Сын Ларысы Геніюш Юрка (1935–1985), таленавіты беларускі прэзаік,

жыў пасля вайны на Беласточчыне.

Пісаць вершы Ларыса Геніюш пачала ў сярэдзіне 1930-х гадоў, друкавалася з 1939 г. (пераважна ў эмігранцкіх выданнях). Яе раннія вершы гучалі ва унісон з голасам змагароў за волю і шчасце народа Заходняй Беларусі. Асноўныя іх матывы – мары пра лепшую долю для свайго краю, услаўленне мужнасці і самаахвярнасці барацьбітоў за вызваленне. У 1942 г. у Празе выйшаў першы паэтычны зборнік Ларысы Геніюш “Ад родных ніў”, у якім пераважала інтымная і пейзажная лірыка, выказвалася туга па родным краі. У 1946–1948 гг. паэтка друкавала вершы ў эмігранцкіх часопісах “Шыпшына”, “Сакавік”. У БССР пры падтрымцы Максіма Танка выйшлі яе кнігі паэзіі “Невадам з Нёмана” (1967) і “На чабары настоена” (1982). Апублікавала таксама дзве кніжкі вершаў для дзяцей “Казкі для Міхаські” (1972), “Добрай раніцы, Алесь” (1976).

Асноўныя матывы паэзіі Ларысы Геніюш – страсны беларускі патрыятызм, захапленне айчынай гісторыяй, клопат пра духоўную спадчыну свайго народа, пераемнасць традыцый, абвостранае адчуванне ўсяго драматызму быцця, еднасці чалавека з прыродай.

Ларыса Геніюш шырока выкарыстоўвала фальклорна-песенныя матывы. Пісала вершы для дзяцей. Пачуццём мужнасці, нязломленай чалавечай годнасці, моцнай самаіроніяй вызначаюцца нізкі лагерных вершаў Ларысы Геніюш. Пасмяротна былі надрукаваны яе ўспаміны “Сповідзь”, паэма “Маёй бабусі” і інш.

Зубры

Непрыгожыя, барадатыя
з нэтраў пушчы ідуць зубры.
На плячоx – вехі-грывы кудлатыя
і цяжкія нясуць гарбы.

То палягуць, то зноў паднімуцца,
растрывожыўшы трэскам глуш,
ногі моцныя аж пружыняцца
пад цяжарам магутных туш.

Сваёй пушчаю крочаць, стройныя,
цёмна-бурыя, як дымы,
неабласканыя, неасвоеныя,
першабытныя так, як мы.

Бяз хлусьні, без лісінага нораву,
ў цеснай дружбе – свая сям'я,
вытрывалыя, непакорныя, –
да такіх належыць зямля!

Ўсе прыходзілі, ўсе іх нішчылі, –
ад чужынца дабра не пачуць,
а яны грамадой недалічанай
страпянуцца і зноў жывуць.

Адна пушча-зямля нам маткаю,
мора жытняе без граніц,
мы адною жывём чалядкаю,
з адных сілу бяром крыніц.

Ўсё гляджу на сям'ю зубрыную.
З вадапою ў гушчар брыдуць.
І здаецца, цяжкай хвілінаю
будзем жыць, бо яны жывуць.

Калі пушча цвіце пралескамі,
плешча сонца вясной з гары, –
беларускія, белавежскія
з новай сілай равуць зубры.

Мая мова

Ў добры час, на улоньні вясковым,
дзе вадзіца крынічная б'е,
навучыўся я матчынай мове
і задуманых песьняў яе.

Многа ёсьць недасягнутых скарбаў,
яшчэ болей прываблівых мар.
Я яе нізашто не аддаў бы,
бо яна найвялікшы мой скарб!

Яна гойдае сьпевам калыску,
літасьціва шчабеча ў бядзе,
на ёй песьні складаюць вятрыскі
ў неспакойны, разбуджаны дзень.

Мая мова ня знае зьмярканьняў
ад маленства да старасьці лет,
буду песьціць яе, як каханьне,
разглядаць, як чароўны букет.

Можа, мовы чужой навучуся,
каб суседзяў гасьцінна вітаць,
але толькі на ёй, беларускай,
буду людзям аб долі пяць.

Мая мова, як шчасьце на вуснах,
хваляваньня гарачы прыбой,
можа быць, на чужой засьмяюся,
ўсё ж заплачу з тугі на сваёй.

1966

* * *

Крывёй напоўніліся поймы рэк,
бурліць адчаем сьлёз людскіх разводзьдзе.
Гляджу на сьвет. Я – лагернік, я – зэк,
засуджаны на мукаў чвэрцьстагодзьдзя.

Мяне драты, сабакі сьцерагуць,
дзікіх надзораў зграя нада мною,
і лоб штодня мой на прыцэл бяруць
навучанья забіваць канвоі.

Мне ўсё ўзялі, разбурылі сям'ю,
кіркой прабілі лёс мой чалавечы,
ланцуг накінулі на шыю салаўю
і між сабою падзялілі рэчы.

Натоўп дзяўчат, жанчын, яшчэ жывых,
йдзем зьледзянелай тундры каляінай,
папраз сьнягі, мароз сьцінае дых,
мароз шукае песьні салаўінай.

Канвой яе шукае і надзор,
я йду пургой, заваяная сьнегам,
гляджу ваўком ўсёй дзікасыці ў дакор,
не, маю душу прашманаць ім нельга!

На вуснах песьня, мой апошні дых,
цяплом з-пад сэрца словы саграваю,
жывая я яшчэ сярод жывых,
ў душы маёй і Беларусь жывая!

1950–1956

Мой род

Дрэвы раскінулі гольлі, як рукі,
з дарогаў мяне сустракаюць дамоў.
Праз сэрца збалелага сьцішаны грукат
сваёй маладосыці шукаю слядоў.

На родны падворак пабегла сьцяжынка.
Чаму ж апынулася тут я сама,
дзе бегала дзіцем, падраслай дзяўчынкай?
Вядзе сюды сьцежка, а хаты няма...

Ніхто не выходзіць, ніхто не вітае,
і родных нідзе не чуто галасоў,
і быдла, як некалі, не зарыкае,
з каменнай аборы сагналі буслоў.

Адзін толькі вецер. Сьлэз поўныя жмені
з вачэй непаслушных цякуць і цякуць.
Я сею іх моўчкі ля дрэваў, як цені, –
мо' помстай за крыўды калісьць прарастуць.

Сумленьне і розум ня могуць зьмірыцца
з тым лёсам сям'і, які цяжка стрываць.
Нашто забіваць, над жывымі глуміцца
і маці-зямельку пустой пакідаць?

Хто ходзіць сягоньня па сьцежках забытых,
валочачы ногі у нашай крыві?
Хто тут, як жывёла, дапаў да карыта
і ганьбіць і топча жывых-нежывых?

Няўжо ты, зямля мая ў кветках і росах,
дасі ім спакойна і ціха тут жыць,
панурым забойцам, што ў квецені вёснаў
умелі адно – забіваць і паліць?

Народ мой спрадвечны, у горы адзіны,
сярмяжны, сялянскі, працуючы сплаў.
Былі Эўфрасіньні, былі ў нас Скарыны,
і хто ж братабойцаў у сёлы наслаў?

Няўжо ў іх народзяцца дзеці жывыя
і будуць хадзіць паміж росаў і траў?
Няўжо зямля іхнія косьці прыкрые –
тых, хто самохаць братоў забіваў?

Ачысьць ад такіх зямлю нашую, Божа,
нашыя сёлы ачысьць, гарады!
У час вырашальны, вялікі, трывожны
сатры на зямлі нашай катаў сьляды!